

Tema

Dansens og musikkens rødder 68

**Pigernes Fornøjelse og Gamle Nr. 12
fra Bornholm, Præstø, Langeland m.fl.**

af Per Sørensen

Denne gang skal vi atter til Bornholm, hvor vi vil opholde os for en kort bemærkning. Vi skal se på kvadrilledansen "Pajernes Fornøjelse". Dansen er, både i musik og dans, næsten identisk med "Pigernes Fornøjelse" fra Præstø. Denne dans har været kendt over det meste af Danmark, dog mest på Sjælland, hvor den genfindes i mange spillemandsbøger.

Rasmus Jensen ca. 1940

Da jeg var barn, sagde min danseleder, Carl Wendorff, altid, at nu skulle vi danse "Pigernes Fornøjelse eller Pigernes Plage", som jo henviser til, at pigerne danser med hele tiden – fra første til sidste tone uden at hvile indimellem, som herrerne gør. Om det er en fornøjelse eller en plage afhænger nok af, om det er set fra herrerne eller damernes side. Jeg troede, "Pigernes Plage" var et begreb, Carl Wendorff eller en anden folkedanser havde

fundet på; men denne undertitel er langt ældre. I en spillemandsbog af H. P. Christensen¹ fra 1840'erne, skrevet i København, er titlen også "Pigernes Fornøjelse eller Pigernes Plage".

Den opmærksomme folkedanser og spillemand ved sikkert, at musikken til "Pigernes Fornøjelse" er den samme musik som til Gamle Nr. 12 fra Langeland (danseheftet "Forskellige Egne"). Nu er det imidlertid ikke en kvadrilledans, men en 2-pars dans, hvor der benyttes den iørefaldende musik.

Første gang, denne 2-pars dans bliver trykt, er i danseheftet "Folkedanse – Snoghøj Gymnastikhøjskole" 1932. Heftet er udgivet af højskolens folkedanselærerinde, Carla Schibler, som havde været sammen med gamle folk fra Langeland, der havde meddelt hende en del danse. I danseheftet hedder den blot "Nummer Tolv" og minder

meget om den variant, vi benytter i dag – undtagen i kæden, hvor der står, at herrerne hopper to gange på stedet, hvor vi i dag har appeller.

Den variant, vi danser af "Gamle Nr. 12", er meddelt til H. H. Hansen – af danselærer Rasmus Jensen fra Horsens og er første gang trykt i Hjemstavnsliv nr. 7 – 1942. Rasmus Jensen, der var murersvend og danselærer, kom oprindeligt fra Langeland, hvor man stadig, i hans barndom, dansede de gamle danse. I 1897 flyttede Rasmus Jensen og kone til Horsens, hvor han straks efter århundredeskiftet begyndte som danselærer – først med "moderne dans" på repertoiret og senere som "glødende" folkedansleder. Uddannelsen til danselærer havde han fået hos balletmester Gustav Uhlendorff. For at finde den oprindelige musik til "Pigernes Fornøjelse" skal vi til Frankrig. Musikken er komponeret af Nicolas Dezède.

Nicolas Dezède (o.1740-1790)

Han var én, i datiden, meget berømt komponist indenfor genren Opera-Comique (syngespil), og i hans første Syngespil, "Julie", fra 1772 genfinder vi musikken i 2. akt 1. scene. Det er bonden Michauts vise "Lison dort dans un boccage". Selve teksten er skrevet af Jacques Marie Boutet Monvel (1745-1811).

Stykket blev oversat af Johan Herman Wessel (1742-1785)² i begyndelsen af 1780'erne, og stykket blev opført på dansk - med Dezèdes musik på Det kongelige Teater d. 7. nov. 1783. Kort derefter kom et flyveblad (skillingsvisetryk) med "Tvende smukke Viiser", hvoraf den ene var "I Krattet Lise hvile tager", som var den danske oversættelse af "Lison dormait...". Melodiangivelsen i skillingstrykket er: "synges med sin egen velklingende melodi", og den blev trykt hos L. N. Svarres Efterleverske i Store Kannikestræde nr. 39.

1ste Vers.

I Krattet Lise Hvile tager,
 En Arm laae hist, den anden her,
 Paa Græsset Søvnens sødest smager,
 Den bedste Seng man finder der;
 Med Hende Lucas holder Øie,
 Han siger: kom! hun vaagnes maae;
 Hun vaagnes maae, hun vaagnes maae
 Han løser sagte hendes Trøie;
 Hun vaagnes maae, hun vaagnes maae,
 Men sovende end Lise laae.

2det Vers.

"Den lade Pige sødt at vække,
 "Kast Blomster hist, kast Blomster her"
 Men skjønt de hende ganske dække,
 Er Søvnens Magt dog endnu der;
 "Om jeg at kysse hende prøver,
 "Maaskee at det meest kraftig blev."
 Det kraftig blev, det kraftig blev,
 Et Kys han hende snedig røver,
 Det kraftig blev, det kraftig blev;
 Fra Lise Sønnen det fordrev.

3die Vers.

Forfærdet Lise i det samme,
 slaauer Øiet hist, slaauer Øiet her,
 "Fy! Lucas, du bør dig ret skamme.
 "Sligt ikke smukt, ei artig er."
 Han svarer! Ingen saae jeg sove,
 Saa nydelig, som dig, min Ven;
 Læg du dig hen, læg du dig hen;
 Ach sov du kun! paa Troe og Love,
 Læg du dig hen, læg du dig hen;
 Dig Lucas vaagner vist igjen.

I Det kongelige Teaters gamle arkiv, som ligger på Det kongelige Bibliotek, findes et meget tidligt fransk node-tryk af partituret til syngestykket "Julie", se nedenfor 1. stemmen af partituret til Michauts vise:

Hvis I får jeres spillemand til at spille stykket, vil I høre, at den næsten er identisk med, hvad vi kender fra "Piger-nes Fornøjelse" - undtagen i 3. afd., som er lidt anderledes.

Handlingen udspiller sig på et slot, hvor den unge datter, Julie, er blevet lovet bort til en gammel greve, der både er døv og stammer. Hun er dybt ulykkelig, da hun selvfølgelig har en ung mand, hun er meget forelsket i. Da faderen har bestemt, at hun skal giftes dagen efter med den gamle greve, flygter hun om aftenen igennem skoven, hvorefter hun vil søge ly hos sin faster på et andet gods. Imidlertid farer hun vild og møder bonden og brændehuggeren Michaut, der netop lige har stået i skovkanten og hugget brænde, alt imens han sang visen om "Lise der hviler i krattet". Han tager den unge adelsfrøken med hjem til sin familie, hvor hun fortæller om, hvor ulykkelig hun er over at skulle giftes med den gamle, ulækre greve i stedet for sin fyrige elsker. Bondefamilien lover at hjælpe hende, og de tager næste dag med tilbage til slottet, hvor det lykkedes bonden, ved snedighed, at overbevise Julies fader om, at hun skal have den unge mand. Den gamle, komiske greve bliver taberen, og alle

Lison dormait dans un bocceage

I Krattet Lise Hvile tager

Melodien til Michauts vise (uddrag af fransk partitur ca. 1772-75)

Nr. 43. "Kysse-Turen"

"110 Gamle originale Folkedanse"

andre holder bryllup for Julie og hendes kæreste. En meget almindelig og ganske traditionel handling i de gamle syngespil. Det første, danske nodetryk af melodien er i en samling af "Arier og Sange, Divertissements, Mellemakter af danske og oversatte syngestykker. Indrettede for klaveret ved N. Schiørring" udgivet i 1786. Her er melodien identisk med den franske original og teksten identisk med J. H. Wessels oversættelse af "I Krattet Lise hvile tager". Spillemanden, Jens Christensen Ettrup (1833-1918)³ fra Sydthy, har i sin nodebog indført vor lille melodi i en variant, og han kaldte den, morsomt nok, "Kratte Lise" (sprogforviklinger og fortabelse af den oprindelige mening opleves tit, når man sidder med de gamle kilder). En anden kuriositet er, at man skal lægge mærke til, at i 2. vers af sangen bliver Lise, der ligger og sover, vækket med et kys - endda et kraftigt kys. Om det har været inspirationen til "Kysseturen" må stå hen i det uvisse. Den er publiceret hos Musikdirektør Carl Møller Århus, da han ca. 1910 udgav "110 Gamle originale Folkedanse"⁴, hvor han angav, at der skulle foretages et langt kys på fermaten. Desværre kendes dansen til kysseturen ikke; men hvis der er nogle modige herrer, kan forsøget måske gøres i "Gamle Nr. 12", hvor man så skal kysse damen i stedet for at lave kompliment (I skal bare ikke sige, det er mig, der har sagt, I skal gøre det).

Kildehenvisning:

¹ Spillemandsbogen findes i Pia & Per Sørensen private dansearkiv

² Se Hjemstavnsliv: Dansens og Musikkens rødder nr. 65

³ Spillemandslauget Østjydernes Nodesamling 1982

⁴ Findes i Anette Thomsen & Ole Skovs private dansearkiv

Den sidste pudsighed omkring melodien er, at der fortælles, at Mozart formodentlig kendte komponisten Dezède personligt, og at de havde mødt hinanden i Paris. I hvert fald lavede Mozart 9 variationer over melodien, og den findes i Köchels Værkfortegnelse af Mozarts melodier som nr. 264 - så hvis I har lyst til at høre 9 variationer af "Gamle nr. 12" eller "Pigernes Fornøjelse" lavet af Mozart, så kan de bl.a. høres på CD'en "Sonater for Klaver" (EMI Classics 5739152).

God fornøjelse!

NY BOG

"Kvinnligt mode under två sekel"

190 sider rigt illustreret med farvebilleder og mange snitmønsteroptegnelser.

Skrevet af Britta Hammar og Pernilla Rasmussen fra Kulturen i Lund.

Pris kr. 300,- incl. moms, excl. forsendelse.

Danske Folkedanseres Salgsafdeling

v/Lisbeth Green

Vedbæksalle 75

8700 Horsens

Tlf. 7564 7564

Fax 7564 7530

lisbeth.green@get2net.dk

